

a neškolených hudobníkov. Zvykne sa totiž často tvrdiť, že medzi neškolenými hudobníkmi sa často vyskytujú nadanejší improvizátori než medzi školenými hudobníkmi. Podľa Beličovej ide ale o to, že základom každej improvizácie sú predsa len určité pravidlá, a rozdiel je v tom, ako ich ktorý hudobník získava. Neškolený tieto pravidlá nadobúda tréningom, pričom zväčša používa jednoduché zaužívané pravidlá a konvenčné postupy.

Recenzovaná publikácia, aj keď je pomerne útlá, má ambíciu zahrnúť široké spektrum hudobnej problematiky týkajúcej sa najmä hudobnej estetiky a hudobnej pedagogiky. V závislosti od skúmaných oblastí majú niektoré state viac filozofický, úvahový charakter, iné sú, naopak, vecnejšie. Publikácia je akýmsi zhrnutím mnohých problematík, ktorými by sa mala najmä hudobná pedago-

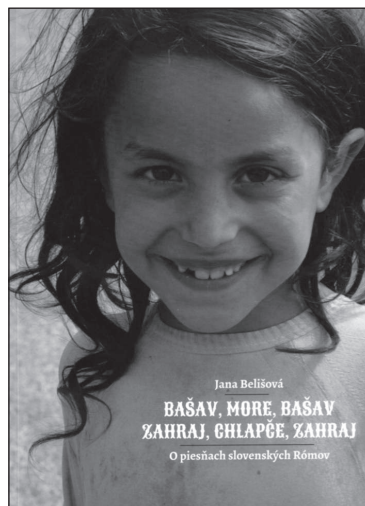
gika zaoberať. Skôr než o autorský výskum a prínos nových myšlienok pisateľov knihy ide teda o všeobecnejší náhľad a generálne pomenovanie problémov hudobnej pedagogiky aj hudobnej estetiky. Čitateľ si tak môže uvedomiť a zrekapitulovať, čím všetkým sa tieto dve oblasti hudby zaoberajú. Škoda len, že viaceré problémy ostali iba v rovine konštatovania, bez návrhov konkrétnych riešení. Kniha je každopádne podnetnou publikáciou, a to najmä v zmysle určitého „vhladu“ do problematiky hudobnej estetiky a pedagogiky. Obsahuje dostatok podnetov, o ktorých môže čitateľ ďalej uvažovať, a nie zriedka sú uvedené aj zaujímavé zdroje, po ktorých sa dá ďalej siahnuť so zámerom prehĺbiť si vedomosti v oblasti určitej problematiky.

Jana Lindtnerová

Jana Belišová: Bašav, more, bašav. Zahraj, chlapče, zahraj : O piesňach slovenských Rómov

Bratislava : Žudro v spolupráci s Ústavom hudobnej vedy Slovenskej akadémie vied, 2012, 231 s. ISBN 978-80-970748-1-4

Tradičné rómske piesne a hudba tvoria súčasť spoločného, regionálne diferencovaného európskeho kultúrneho dedičstva. Z tohto hľadiska sú predmetom osobitnej pozornosti vo väčšine regiónov, kde patria k jednej z významných zložiek nielen domácej hudobnej kultúry, ale aj minoritnej hudobnokultúrnej tradície. Najmä v tomto druhom význame v súčasnosti rómske piesne a hudba vstupujú do rôznych sociálno-kultúrnych kontextov aj umelecko-estetických programov, ktoré prispievajú k vytváraniu dialógu medzi majoritnou spoločnosťou a minoritou. V tomto dialógu zohrávajú dôležitú sprostredkujúcu úlohu odborníci-špecialisti – etnológovia a etnomuzikológovia, ktorí na jednej strane pomáhajú dokumentovať tradičný piesňový repertoár Rómom samotným, na druhej strane poskytujú majoritnej spoločnosti poznatky o minoritnej kultúre, ktoré môžu prispievať k prelamovaniu bariér medzi nimi.

Na Slovensku sa hudobnej, a najmä piesňovej tradícii Rómov venuje dlhodobu Jana Belišová – spočiatku na pôde občianske-

ho združenia Žudro, ktoré založila a vedie, a od roku 2010 v Oddelení etnomuzikológie Ústavu hudobnej vedy SAV. Počas uplynulých dvoch desaťročí paralelne uskutočňovala viaceré formy výskumu a výstupov do praxe, ktoré sa vzájomne účelne dopĺňali: od terénnej dokumentácie (chápanej v komplementarite etnologických, antropologických a etnomuzikologických východísk) cez založenie dokumentačného zbierkového fondu rómskych piesní, publikovanie materiálových prác a vedeckých štúdií až po úspešné pokusy začleniť rómske piesne a hudbu spolu s jej nositeľmi do širších hudobnožánrových a spoločensko-kultúrnych väzieb (spolupráca s Jozefom Luptákom, s hudobným festivalom Pohoda, organizovanie polyžánrových koncertov, workshopov a pod.). Tým jej práca nadobudla vzácnu komplexný charakter, ktorý je prínosom tak pre rómsku komunitu, ako pre majoritnú spoločnosť. Významná je aj jej spolupráca s filmovým režisérom Markom Šulíkom na umeleckých dokumentoch z rómskeho prostredia, ktoré získali rad domácich aj medzinárodných ocenení.

Východiskovou bázou aj ťažiskom práce Jany Belišovej však ostáva terénny výskum, ktorý realizovala za posledné vyše dve desaťročia v niekoľkých časových rezoch. To jej umožnilo sledovať vývinové premeny v štruktúre repertoáru, v štýlových a prednesových znakoch aj v širších sociálno-kultúrnych kontextoch života piesní v rómskych osadách, prevažne na východnom a strednom Slovensku. Terénna dokumentácia a priame kontakty s rómskymi speváčkami a hudobníkmi boli základom viacerých jej publikácií, ktoré stoja na rozhraní vedeckých materiálových prác a aplikačno-popularizujúcich edícií. Po sérii materiálových vydání, ktoré zahŕňujú zborníky s prílohami, notové edície, resp. piesňové zbierky aj samostatné zvukové vydania (*Phurikane gíla. Starodávne rómske piesne*, 2002; *Hoj na nej na. Phurikane gíla 2. Tanečné rómske piesne*, 2006; *Odi kaľi mačička. Čierna mačička. Rómske piesne pre deti*, 2007; *Neve gíla. Nové rómske piesne*, 2010), pripravila syntetizujúcu prácu, ktorá sumarizuje výsledky jej doterajšej činnosti v podobe vedeckej monografie. Ak materiálové vydania

tvoria dôležitú súčasť hudobnej literatúry pre odbornú aj širšiu verejnosť, vedecká syntéza poskytuje v koncentrovanej podobe obraz najnovšieho stavu poznania tradičnej piesňovej kultúry slovenských Rómov – je určená jednak pre tých, ktorí majú záujem nadviazať na doterajšie výsledky domáceho výskumu, jednak pre hudobných romistov v zahraničí, ktorí nevyhnutne potrebujú pre svoju prácu širší kontext poznatkov, presahujúci územne ohraničený materiál, ktorému sa prednostne venujú.

Monografia Jany Belišovej *Bašav, more, bašav. Zahraj, chlapče, zahraj : O piesňach slovenských Rómov* (2012) je výsledkom dlhoročného, systematicky rozvíjaného záujmu najmä o problematiku rómskych piesní – záujmu nielen úzko odborného, ale aj ľudského, v ktorom sa stretáva empatia poslucháča s nadhľadom etnomuzikológa a etnológa. Vypracovala si pritom svoj vlastný prístup k terénnej dokumentácii, ktorý spočíva v kombinácii zvukového, obrazového a literárneho média v interdisciplinárne zostavenom pracovnom tíme. Tento prístup nepochybne obohatil aj proces poznávania, pričom zároveň zodpovedá výskumným modelom kultúrnej a sociálnej antropológie, ktoré sú preferované v súčasnosti.

Autorka sa v monografii zamerala najmä na priblíženie skrytej podoby rómskych piesní v intímnom prostredí rómskych rodín a menších rómskych komunit. Najdôležitejším zdrojom informácií boli jej vlastné terénne výskumy, ktoré uskutočnila vo vyše 70 rómskych lokalitách prevažne na východnom a strednom Slovensku v rokoch 1988 – 2012. V niekoľkých lokalitách realizovala aj opakované výskumy. Autorka sa v monografii venuje histórii a súčasnosti bádania rómskych piesní na Slovensku v kontexte analogických výskumov v strednej Európe a na Balkáne, metodológii výskumu, hudbe Rómov ako zamestnaniu, ako prejavu etnickej a kultúrnej identity i ako prostriedku kooperácie, integrácie a inklúzie. Jadro práce je sústredené na vlastnú piesňovú kultúru Rómov v kontexte spevných príležitostí, nositeľov tradície s poukazom na význam jednotlivcov pre udržanie a šírenie piesňovej tradície, a napokon

základnej typológii piesňového materiálu. Monografia je doplnená piesňovou prílohou (výber 122 piesní), fotografiami z výskumov, súpisom interpretov a lokalít.

Typológia piesňového repertoáru slovenských Rómov približuje aktuálny stav stratifikácie piesňového materiálu. Do veľkej miery sa opiera o repertoárové členenie z pohľadu Rómov samotných. Využitie ich vlastnej terminológie pomáha preniknúť do rozlišovania jednotlivých repertoárových vrstiev z pozície Rómov. Repertoárová typológia si však bude v budúcnosti vyžadovať detailnejšie spracovanie z pohľadu etnomuzikológa, spojené s hľadaním adekvátnych klasifikačných kritérií. Dynamické zmeny v tomto repertoári – ako upozorňuje aj autorka – zabraňujú konštrukcii stabilných klasifikačných systémov a presuny medzi jednotlivými kategóriami a vrstvami piesní sú prirodzenou súčasťou ich vnímania z pohľadu nositeľov samotných. Etnomuzikologické kritériá majú však svoje limity v málo rozpracovanej hudobnoštýlovej analýze a poetike textov rómskych piesní, nehovoriac o jazykovom porozumení. Porovnávacie štúdium rómskych piesní z ďalších regiónov strednej Európy a Balkánu by mohlo prispieť k hľadaniu adekvátnych prístupov aj k analýze materiálu z územia Slovenska. Pri tomto hľadaní bude kľúčové, či si autorka zvolí za východisko široko chápané kontextové väzby piesní, alebo hudobnú štruktúru piesní, či znaky v poetike textov.

Jana Belišová sa v priebehu vyše dvadsaťročnej práce vyprofilovala na odborníčku na piesňovú kultúru Rómov na Slovensku, u nás zatiaľ jedinú. Zaplnila tým biele miesto v oblasti, ktorá má v iných krajinách inštitucionálne zabezpečený výskum už niekoľko desaťročí – v tomto výskume sa v zahraničí etabloval celý rad významných osobností hudobnej romistiky (Svanibor Pettan, Iréne Kertész-Wilkinson, Katalin Kovalcsik, Ursula Hemetek, Eva Davidová, Zuzana Jurková a d.). Prácu J. Belišovej charakterizuje prienik etnologického, antropologického a etnomuzikologického aspektu, ktorý prispôsobila svojmu naturelu a vlastným predstavám. V centre jej záujmu stojí na jednej strane pieseň a hudba Rómov, ktoré vníma nielen ako prejav etnicko-kultúrnej identity, ale aj ako prostriedok integrovania do majoritnej spoločnosti. Na druhej strane sleduje sociálny rozmer života Rómov v osadách, ktorý vníma nielen ako etnologička, ale aj ako dlhoročná pracovníčka s praxou z práce v oblasti tretieho sektora. Svoj zámer prispieť k dokumentácii piesňovej kultúry Rómov v jej vývinovej, žánrovej a štýlovej diferenciacii a sprostredkovať širšej verejnosti vzácny, donedávna málo známy materiál a jeho reflexiu sa autorka v syntetizujúcej monografii podarilo úspešne naplniť.

Hana Urbancová

Príspevok je výstupom operačného programu Výskum a vývoj pre projekt Európske dimenzie umeleckej kultúry Slovenska (ITMS: 26240120035).